

Kuolevainen

Kulttuuritapahtuma Tampereella loka-marraskuussa 2025

Taidetta, musiikkia, keskusteluja – *elämää*

kuolevainen.fi

[Kuolevainen2025](https://www.instagram.com/Kuolevainen2025)

HYVÄ YSTÄVÄ, olet lämpimästi tervetullut mukaan *Kuolevaisen* tapahtumiin ja tilaisuuksiin.

Sylvan Kamensin ja Jack Rie-
merin muistorukous kuvaa surun
ja menetyksen jälkeistä elämää:

*"Auringon noustessa ja sen laskeessa me
muistamme heidät.
Kun tuuli puhalttaa, kun talvi tekee tuloaan,
me muistamme.
Kun vuosi alkaa, kun vuosi loppuu, tai
etenkin kun on jokin tietty päivä,
me muistamme.
Koko elämämme ajan he elävät osana meitä."*

KUOLEVAISUUDESSA on kyse juuri tästä. Kuulumme toisillemme, elämässä ja kuolemassa.

Tampereella taiteilijat ja muut kuoleman asiantuntijat viitoittavat yhdessä tietä kuoleman mysteerin äärelle. Voimme löytää uusia näkökulmia ja sävyjä tähän elämäämme määrittävään väistämättömään tosiasiaan.

Tervetuloa kohtaamaan meille kaikille yhteistä kuolevaisuutta – yhdessä. •

Jaana Rantala, rovasti
Kuolevaisen päätuottaja

Minna Havukainen, kuvataiteilija
Kuolevaisen kuvataideohjelmiston
kuraattori

Kuolevainen Tampereella loka-marraskuussa 2025

JÄRJESTÄJÄ:

Tampereen ev.lut. seurakuntayhtymä

YHTEISTYÖKUMPPANIT:

Emil Aaltosen museo | Finlaysonin alue |
Galleria Ronga | Galleria Rajatila ja Rajataide
ry | Galleria Saskia | Galleria ja Grafiikanpaja
Himmelblau | Kulttuuritalo Laikku | Laajasalon
Huvilateatteri | Pirkanmaan Elokuvakeskus
ry | Pirkanmaan SETA – Sinuiksi ry |
Pispalan rukoushuoneyhdistys | SHT-Tukku
Oy | Suomen elokuvasäätiö | Taidekeskus
Mäntinranta | Tampereen ammattikorkeakoulu
| Tampereen Kukkatoimitus Oy | Tampereen
Työväen Teatteri | Turun ja Kaarinan
seurakuntayhtymä

Palava tammii, (yksityiskohta), Pauliina Turakka Purhonen 2024

Puhetta eläville ja kuolleille

Helsinkiläisen kuvataiteilijan **Pauliina Turakka Purhosen** (s. 1971) teoksia nähdään kahdentoista taiteilijan *Kuolevaiset*-yhteisnäyttelyssä Taidekeskus Mäntinrannassa ja Kalevan kirkossa, näyttelyssä *Eläville ja kuolleille*.

Kalevan kirkko on arkkitehtuurisena tilana arvostettu kokonaistaideteos, eikä Turakka Purhonen osannut odottaa, että hänen ehdotuksensa näyttelystä kirkkosalissa toteutuisi.

– Omaksi hämmästykseni tähän suostuttiin, kertoo Turakka Purhonen.

Näyttelyn järjestäminen Kalevan kirkkoon mahdollistaa sen, että Turakka Purhonen voi tuoda tilaan poikkeuksellisen suurikokoisen teoksen. Kirkkosaliin ripustetaan hänen teoksensa *Lahja*, jolla on korkeutta peräti 12,5 metriä.

– Teos on ollut vähän ylikokoinen kaikkialla muualla. Mutta Kalevan kirkko on kolmekymmentä metriä korkea, joten teoksen korkeus ei ole kuin noin puolet kirkon korkeudesta.

Tekstiiliteos *Lahja* on ollut aiemmin esillä Mäntän kuvataideviikoilla vuonna 2022 ja myöhemmin Ars Weikkolassa Kirkkonummella.

Ensimmäiset kuvamuistot kirkoista

Kirkot ovat Pauliina Turakka Purhoselle tuttu ympäristö, sillä hänen varhaisimmat kuvamuistonsa ovat kirkkotaiteesta. Hän on kah-

den papin lapsi, ja asunut lapsena sekä Pohjois-Ruotsissa että Ahvenanmaalla.

Jukkasjärven kirkon alttaritaulu ja Ahvenanmaan keskiaikaisten kirkkojen veistokset ja seinämaalaukset tekivät Turakka Purhoseen vahvan vaikutuksen lapsena. Muistijäljet ovat olleet tärkeitä hänen taiteellisessa työssään.

Myös käsitykset elämästä ja kuolemasta muovautuivat nuorella iällä.

– Olin jo hyvin nuorena, teini-ikäisenä, kirkossa töissä sunnuntai-iltoina. Kun on kirkossa kasvanut, hautajaiset, häät ja ristiäiset olivat osa elämäni. Kuolemaan liittyvät asiat eivät olleet koskaan erityisen piilossa, eivätkä pelottavia.

Turakka Purhonen kertoo, että *Kuolevaisen* näyttelyä varten hänen ei tarvinnut kohdistaa katsettaan uudelleen erityisesti kuolemaa ajatellen. Kuolema on jo olemassa ajatuksena hänen töissään, ja se on iän ja menetyksen myötä tullut yhä läheisemmäksi.

– Työni käsittelevät elämää ja kuolemaa, molempia. Tässä iässä ei enää osaa suhtautua elämään ja kuolemaan kuin kahteen erilliseen asiaan. Sitä juttelee sekä elävien että kuolleiden kanssa. •

Teksti: **Kaarina Lehtisalo**

Kuvat: **Veikko Björk**

**Pauliina Turakka Purhonen: ELÄVILLE
JA KUOLLEILLE** Kalevan kirkossa
27.10.–29.11.2025 ja yhteisnäyttely
KUOLEVAISET Taidekeskus Mäntinrannassa
18.10.–11.11.2025. Vapaa pääsy.

Teoksesta Raja, Paavo Halonen 2025. Kuva Elina Simonen

Näkymätön tulee näkyväksi

Kirkollisessa symboliikassa Pyhän Hengen väri on punainen. Kuvataiteilija Paavo Halosen Tampereen tuomiokirkkoon installoituva *Raja* materialisoi tämän näkymättömän hengen kirkkotilaan.

Teoksen materiaalina on lippusiimake-la, jonka heleänpunaiset, sään kuluttamat, kevyesti ilmavirrassa liikkuvat nauhat ohjaavat katsetta ja piirtävät esiin ajan, paikan ja hengen rajallisuutta.

Paavo Halosen taideteos käy kunnioittavaa vuoropuhelua Tuomiokirkon Hugo Simbergin ja Magnus Enckellin symbolistisen kirkkotaiteen kanssa. Teokset avaavat mahdollisuuksia uudenlaisiin luku- ja tulkintatapoihin suhteessa toisiinsa. Ne käsittelevät ikiaikaisia teemoja: ihmisyys, haavoittuvuutta ja epätäydellisyyttä.

tä, elämän rajallisuutta ja ajallisuutta sekä lihan ja hengen, kuoleman ja elämän välistä siirtymää.

Halosen teoksessa ovat läsnä myös toislajiset: nauhan alkuperäinen käyttötarkoitus on eläimen ohjaaminen saalistuksessa. ●

Paavo Halonen: RAJA Tampereen tuomiokirkossa 3.–21.11.2025

Susien vaiettu näkökulma, keskustelutilaisuus susien näkökulmasta ja toislajisten oikeuksista. Keskustelemassa filosofi Elisa Aaltola ja tietokirjailija, valokuvaaja Antti Haataja. Taitelija Paavo Halonen on paikalla tilaisuudessa. 21.11. klo 18–19.30. Vapaa pääsy.

Tervetuloa taidenäyttelyiden avajaisiin!

Näyttelyiden avajaiset ovat avoimia kaikille.

Taidekeskus Mäntinranta	Galleria Saskia	Kulttuuritalo Laikku	Galleria Rajatila	Galleria Ronga
17.10. klo 18–20 (Kuninkaan- katu 2)	31.10. klo 18–20 (Pirkankatu 6)	31.10. klo 18–19.30 (Keskustori 4)	31.10. klo 18–20 (Hämeenpuisto 10)	31.10. klo 18–20 (Rongankatu 1)

Näyttelyt avoinna myös pyhäinpäivänä 1.11.2025. Vapaa pääsy!

Kuolevainen-liite:

KUSTANTAJA / JULKAISIJA: Tampereen ev. lut. seurakunnat

PÄÄTOIMITTAJA Kirsi Airikka, kirsi.airikka@evl.fi, 050 381 0970

TEKSTIT: Kaarina Lehtisalo, Janne Aejmelaus, Pauliina Nyqvist, Katja Rantavaara

KUOLEVAISEN LOGO: Janne Aejmelaus

TAITTO: Timo Saarinen / pelagus.fi

KUOLEVAISEN TUOTTAJA: Jaana Rantala, jaana.rantala@evl.fi, 050 348 4100

Kuolevainen

Kuvataidenäyttelyt

- **Reetta Gröhn-Soininen – KUOLEMA PUKEUTUU JUHLAAN** pe 17.10. – la 29.11. Viinikan kirkko
- **KUOLEVAISET – 12 kuvataiteilijan yhteisnäyttely** la 18.10. – ti 11.11. Taidekeskus Mäntinranta. Raisa Foster, Reetta Gröhn-Soininen, Siiri Haarla, Paavo Halonen, Minna Havukainen, Reima Hirvonen, Kristiina Karsten, Aleks Kolmonen, Juhana Moisander, Teemu Mäki, Paavo Paunu & Pauliina Turakka Purhonen. Avajaiset 17.10. klo 18–20.
- **Pauliina Turakka Purhonen – ELÄVILLE JA KUOLLEILLE** ma 27.10. – la 29.11. Kalevan kirkko
- **Raisa Foster: KÄTKYT** videoteos ke 29.10. – la 8.11. Vanha kirkko
- **Minna Havukainen: EXITUS / Siiri Haarla: TÄLTÄ TÄHDELTÄ** la 1.11. – ke 19.11. Galleria Saskia ja Pyynikin kirkkopuisto. Avajaiset 31.10. klo 18–20.
- **Juhana Moisander & Kristiina Karsten: Ihminen / Aleks Kolmonen: III** la 1.11. – ti 18.11. Galleria Rajatila. Avajaiset 31.10. klo 18–20.
- **Anna Ruth: Tuhka / Reima Hirvonen: pelkään kuolemaa (= pelkään elämää)** la 1.11. – to 27.11. Galleria Ronga. Avajaiset 31.10. klo 18–20.
- **Teemu Mäki / Reima Hirvonen** la 1.11. – la 29.11. Härmälän kirkko
- **Juhana Moisander & Kristiina Karsten: PUUTARHASSA (2025) / Leena Ylä-Lylyn valokuvia** la 1.11. – la 29.11. Kalevankankaan iso siunauskappeli ja odotustila
- **Teemu Mäki: Miten elää kuoleman kanssa / How to Live with Death?** la 1.11. – su 14.12. Kulttuuritalo Laikku. Avajaiset 31.10. klo 18–19.30.
- **LUONNOLLINEN** la 1.11. – la 29.11. Finlaysonin alue, Liikekeskus Siperia. Ulla-Maija Alanen, Paavo Halonen, Kristiina Karsten, Veera Lohiniva, Reeta Suvanto ja Leena Ylä-Lyly, Ilmari Wärri. Alueella on myös esillä TAMK:in opiskelijoiden videoprojekteja Väinö Linnan aukiolla.
- **Paavo Paunu: SYDÄN** la 1.11. – la 29.11. Pispalan kirkko
- **Paavo Halonen: RAJA** ma 3.11. – pe 21.11. Tuomiokirkko

Kuolevainen-luentosarja

- **Kuoleman muuttuvat merkitykset** ti 21.10. klo 17–19, Kulttuuritalo Laikku. Yleisen historian dosentti Ville Vuolanto (Tampereen yliopisto) ja folkloristiikan ja kansanuskontutkimuksen dosentti Kaarina Koski (Turun yliopisto).
- **Lapset, kuolema ja suru** ti 28.10. klo 17–19, Kulttuuritalo Laikku. Kasvatustieteen professori Lasse Lipponen (Helsingin yliopisto)
- ja uskontotieteen väitöskirjatutkija Enni Salo (Turun yliopisto).
- **Kuolevaisuuteen liittyvä kärsimys ja ahdistus** ti 4.11. klo 17–19, Kulttuuritalo Laikku. Kirjallisuustieteen tutkijatohtori Astrid Joutseno (Turun yliopisto) ja nykykulttuurin ja visuaalisen kulttuurin tutkijatohtori Heidi Kosonen (Jyväskylän yliopisto).

Jaana Rantala ja Minna Havukainen NOSTAVAT KUOLEMAN KESKUSTELUUN TAMPEREELLA

Loka-marraskuussa järjestettävä *Kuolevainen*-tapahtumakokonaisuus sai kipinänsä jo kuusitoista vuotta sitten, kuvataiteilija **Minna Havukaisen** *Exitus*-näyttelyn ympärille pyhäinpäiväksi rakennetusta pilottitapahtumasta Turussa.

Tämän jälkeen tapahtuma on järjestetty myös Kuopiossa ja Jyväskylässä, ja nyt se saapuu Tampereelle entistä laajempaan ja runsaampaan. Tampereen *Kuolevaisen* pääorganisoi, seurakuntapastori **Jaana Rantala** keskustelee yhdessä tapahtuman kuvataideohjelmistoa tuottavan Havukaisen kanssa projektin taustoista.

– Olin törmännyt Turussa Minnan hienoon *Exitus*-näyttelyyn, eivätkä sen valokuvat ole edelleenkaan antaneet minulle rauhaa. Hänen tapansa käsitellä kuolemaa on erityinen ja merkittävä. Minna on hyvin näkemyksellinen taiteilija.

– Kirkossa tehdään kuoleman ympärillä paljon hyvää työtä, mutta siitä ei kauheasti huudella. Harva tietää, mitä sairaalapapit tai vaikkapa sururyhmiä vetävät diakonit tekevät. Koen, että kulttuuri ja yleinen keskusteluilmapiiri ovat sikäli murroksessa, että kuolemasta ylipäättään voidaan puhua, mutta vieläkin siitä ei puhuta tarpeeksi, kertoo Rantala.

Jokainen sydämenlyönti on yksi vähemmän

Rantala päätti alkaa paneutua syvemmin kuolemateemaan, kun se ja elämän rajallisuus tulivat hänelle uudella tavalla läsnä oleviksi papin töiden kautta. Hän pitää itseään etuoikeutettuna saadessaan olla mukana hyvin henkilökohdaisissa kuoleman kohtaamisen ja surun hetkissä. Siksi hän kutsui Havukaisen mukaan suunnittelemaan *Kuolevaisen* järjestämistä.

Tapahtuman suuri sosiaalinen tilaus yllätti molemmat järjestäjät. Suunnitelmat herättivät seurakunnissa ja yhteistyökumppaneissa niin suurta kiinnostusta, että *Kuolevainen* nostettiin Tampereen seurakuntayhtymän vuoden 2025 kärkihankkeeksi.

Havukainen ja Rantala uskovat, että kuolema on läsnä nyt aiempaa tiheämmin Ukrainan sodan takia. He arvelevat myös pandemioiden ja maailman valthierarkoiden muutosten lisänneen entisestään kuolemakeskustelun tarvetta.

Havukaiselle *Kuolevaisen* ydintavoite on yhdessä tekeminen.

– Yhteisen asian äärellä oleminen suvaitsevaisesti ja riippumatta erilaisista katsontakannoista on äärimmäisen tärkeää. Olemme kaikki saman kuoleman pöydän ääressä tukemassa

toisiamme. Kuolema on kaikille yhtä iso mysteeri. Ei meillä ole haussa mitään yhtä ratkaisua, vaan yhteinen asia ja yhteyden syntyminen on tärkeintä, sanoo Havukainen.

Kuoleman edessä ollaan myös tasavertaisia.

– Jokainen saa kuolevaisuuden osakseen jo parkaistessaan ensimmäisen kerran – elämä pingottuu syntymän ja kuoleman väliin. Jokainen sydämenlyönti on yksi vähemmän, Havukainen summaa.

Rantala alleviivaa, että kaikki suunniteltu ohjelma tähtää juuri mysteerin syvempään ymmärtämiseen.

– Kaikkea, mikä on luotu, on olemassa, hengittää ja elää, kuolema koskee. Se on kaikkialla läsnä, ja silti vaikea aihe. Tapahtumassa tahdotaan käsitellä kuolemaa monipuolisesti, jotta mahdollisimman moni voisi kokea saavansa tilaisuuksista itselleen jotain. Skaala on suuri, sanoo Rantala.

Omasta rakkaasta kotikirkosta on moneksi

– Emme tavoittele taloudellista tuloksellisuutta tai suurta yleisöryntäystä, vaan että jotain liikahtaisi ja tapahtuisi ihmisten välillä, että *Kuolevainen* lohduttaisi, elävöittäisi ja toisi elämyksiä. Jos yksikin ihminen saisi lohdun, olemme onnistuneet, Havukainen kertoo.

– Toiveena on myös, että *Kuolevaisessa* voisi taiteesta käsin tarkastella myös seurakunnan toimintakulttuuria uudella tavalla. Mitä siitä on hyvä huomata, mitä uusia teitä tai keskustelu-

Jaana Rantala ja Minna Havukainen Kuolemaklubilla kirkossa jo noin vuoden ajan ennen *Kuolevaisen*-tapahtumaa.

väyliä, hoksautusta, taide ja taiteilijat voisivat meille antaa, pohtii Rantala.

Tampereen *Kuolevainen* eroaa aiemmista siinä, että taide, tiede ja vapaan kentän toimijat ovat entistä suuremmissa roolissa.

– Kulttuuri otetaan vahvasti mukaan, mistä suuri kiitos Tampereen seurakunnille, sanoo Havukainen.

– Tähän saadaan paljon hienoja tekijöitä, joiden teokset sivuavat kuolema-aihetta – taide-lajeista mukana on kuvataiteen lisäksi esimerkiksi elokuvaa, musiikkia ja teatteria.

Havukainen pitää erityisen merkittävänä, että nykytaidetta aiotaan viedä ennakkuulotomasti myös seurakunnan tiloihin.

– Oma rakas kotikirkko voikin olla monta asiaa, siellä voi hengenraivon lisäksi kokea myös kuvataidetta.

Rantalakin pitää tärkeänä kirkon ja taidekentän välien tiivistymistä. Hän ei näe kirkkoa kovin kulttuurimyönteisenä, vaikka historiassa se on monesti ollut se ensimmäinen paikka, jossa on nähty ja koettu taidetta.

– Jotenkin kirkko on sittemmin alkanut pysytellä sisänpäinkääntyneesti omassa kuplassaan. Nyt tahdotaan palata aiempaan uudistusmielisyyteen, josta on kiittäminen muun muassa koulutuksen ja terveydenhuollon aloittamista.

– Tampereen seurakunnat ovat äärimmäisen ennakkuulottomia ja rohkeita, kun ovat lähteneet tähän hankkeeseen. On arvostettavaa,

la Pispalan kirkossa. Kuolemaklubeja on järjestetty Pispalan tapahtuman käynnistymistä loka-marraskuussa 2025.

Minna Havukaisen valokuvateokset Erik ja kukkalaite äidille ja Vainaja (2009, Exitus-sarjasta)

miten ne ovat avanneet ovensa ja tuovat kuoleman uudella tavalla keskusteluun, Havukainen kiittää.

Kuolevaisen laajan yhteistyöverkoston ja moniäänisyyden kautta hän uskoo kirkon näyttäytyvän vahvana kumppanina, jota voi ja kannattaa muidenkin lähestyä erilaisissa yhteistyöprojekteissa.

Kuolevaisuutensa muistaminen maadoittaa

Tapahtumassa ollaan kuolemanvakavan asian äärellä, mutta se tehdään yhdessä. Tarkoituksena on tuoda osallistujille lisää myönteisiä voimavaroja: käydä keskustelua kuolemasta, kehittää suhdetta siihen paremmaksi ja ehkä myös alkaa nähdä kuolevaisuutta elämän mielekkäänä osana.

– Kuolevaisuutensa muistaminen on ihmisen oikeaan mittakaavaan maadoittavaa, Rantala pohtii.

– Joskus menee hermot jostain vesilasien kaatumisesta, kun samalla joku hautaa lapsensa, kuolee tai saa kuolemantuomion. Olen alkanut käyttää esirukouksessa sanoja *Jumala, ole lähellä niitä, jotka tänään kuolevat*. Kuolevaisuutta tulisi pitää enemmän esillä. Tällöin myös elämälle löytyy sille kuuluva arvo ja mittakaava. Kuolemassa on jotain pyhää, se on asia, jota me emme voi itse hallita. ●

Teksti: **Pauliina Nyqvist**
Kuva: **Kaarina Lehtisalo**

Kuolevainen

- **Hugo Simbergin taide, kuolema ja Gothic Modern** ke 12.11. klo 17–19, Tuomiokirkko. Ateneumin taide-museon intendentti, taidehistorian dosentti Marja Lahelma.
- **Menetyks ja suru** ti 18.11. klo 17–19, Kulttuuritalo Laikku. Terveystieteiden dosentti Anna Liisa Aho (Tampereen yliopisto) ja käytännöllisen teologian dosentti, professori Auli Vähäkangas (Helsingin yliopisto).
- **Avustetun kuoleman näkökulmat dokumenttielokuva Jackie the Wolfin silmin / Assisted Dying through the eyes of documentary film Jackie the Wolf** ti 25.11. klo 17–19, Kulttuuritalo Laikku. (Huom. englanninkielinen). Venezuelalainen dokumenttikuvaohjaaja Tuki Jencquel ja elokuva- ja kulttuurintutkimuksen dosentti Outi Hakola (Itä-Suomen yliopisto). Luennolla katsotaan Tuki Jencquelin elokuva *Jackie The Wolf* (2023).

Keskustelut ja klubit

- **Kuolemaklubi** la 18.10. klo 17–21, Pispalan kirkko. Klubilla puhutaan mm. lapsettomuudesta, vanhempien surusta ja islamin Paratiisista. Klo 17 teatteriesitys *Niityltä tuulee*, liput 10 €. Klo 18.30 toimittaja Pirjo Lääperi; klo 19.30 Aysha Nordling Tampereen Islamilaisesta Yhdyskunnasta; klo 20.30 kulttuurien ja uskonnon tutkija, professori emerita Päivi Antola. Teatteriesityksen jälkeen ohjelma on maksuton.
- **Nikean uskontunnustus 1700 vuotta – Näkekö sinne, mitä vielä ei näe?** ti 28.10. klo 18–19.30, Tuomiokirkko. Piispa Matti Revon keskustelukumppanina Suomen anglikaanisen kirkon Helsingin St Nicholas -seurakunnan kirkkoherra Maria Obafemi-Onuigbo.
- **Kuoleman erilaiset kasvot** la 8.11. klo 16–17.30, Tuomiokirkko. Toimittaja Markus Määttänen keskustelee professori Helena Rannan kanssa.
- **Suru, rakkauden hinta – elämän ja kuoleman tarinoita kaimojen kesken** to 6.11. klo 18–20, Messukylän kirkko. Kolme Juha Itkosta – kirjailija, pappi ja taloustieteilijä – keskustelua ja musiikkia surusta ja rakkaudesta. Striimaus Messukylän seurakunnan Youtubessa ja Aamulehdessä.
- **Susien vaiettu näkökulma** pe 21.11. klo 18–19.30, Tuomiokirkko. Susien näkökulmasta ja toislaisten oikeuksista keskustelemassa filosofi Elisa Aaltola ja tietokirjailija-valokuvaaja Antti Haataja.
- **Kuolemaklubi** la 22.11. klo 14–21.30, Pispalan kirkko. Teatteriesitys *Pispala – vähän lähempänä taivasta*. Vieraina palestiinalais-jordanialainen muusikko ja kouluttaja Nemat Battah ja sopraano Anu Collin. Klo 19 taiteilija Aleks Kolmosen kuolema-aiheinen yhteislaulutapahtuma.
- **Marras, media ja maatumisen** ti 25.11. klo 18–20, Messukylän kirkko. Ylen toimittaja Merja Ylä-Anttila, Aamulehden päätoimittaja Sanna Keskinen ja toimittaja, tietokirjailija ja pappi Hilka Olkinuora keskustelevat kuolevaisuuden ja median suhteesta. Striimaus Messukylän seurakunnan Youtubessa ja Aamulehdessä.

Kuva: Jussi Valkeajoki

Kuva: Otto Laosmaa / Robonomist Oy

Kuva: Tero Ahonen / Gummerus

Kirkkoherra Juha Itkonen, taloustieteilijä Juha Itkonen ja kirjailija Juha Itkonen

Keskustelemassa kolme Juha Itkosta

MESSUKYLÄN KIRKOSSA pysähdytään elämän rajallisuuden äärelle kahdessa keskustelu- ja musiikki-illassa marraskuussa.

Suru, rakkauden hinta -paneelissa kolme kaimaa pohtii surua ja rakkauden merkitystä elämän rajallisuuden näkökulmasta. Keskustelemassa on kolme Juha Itkosta, kirjailija, teologi ja taloustieteilijä.

Tilaisuuden musiikista vastaa Seni Valtanen, illan juontaa pastori Laura Suokas.

Marras, media ja maatuminen -paneelissa puhutaan siitä, miten media ja kulttuuri muokkaavat käsityksiämme

kuolevaisuudesta. Paneelissa keskustelvat Aamulehden vastaava päätoimittaja Sanna Keskinen, Yleisradion toimitusjohtajan tehtävästä eläköitynyt mediavaikuttaja ja journalisti Merja Ylä-Anttila sekä pastori ja kirjailija Hilka Olkinuora.

Paneelin musiikista vastaa sellisti Simon Svoboda. Tilaisuuden juontaa kirkkoherra Juha Itkonen. ●

SURU, RAKKAUDEN HINTA 6.11. klo 18–20; *Marras, media ja maatuminen* 25.11. klo 18–20. Vapaa pääsy. *Striimaus Messukylän seurakunnan Youtube-kanavalla ja Aamulehdessä.*

Luentosarja pohtii kuoleman muuttuvia merkityksiä

KUOLEMAN kulttuurisia ja yhteiskunnallisia merkityksiä pohditaan kuusi-osaisessa *Kuolevainen*-luentosarjassa, jonka on koonnut kuolematutkimukseen erikoistunut tutkija, dosentti **Outi Hakola**.

– Suomessa on vilkas kuolematutkimuksen kenttä, jossa aihetta lähestytään monista erilaisista näkökulmista. Luentosarjan lähtökohdaksi valittiin kulttuurinen ja yhteiskunnallinen näkökulma, sillä näin voimme nostaa esiin Kuolevaisen tapahtumiin liittyviä uskonnon ja taiteen kysymyksiä, kertoo Hakola.

Luentosarja käynnistyy Kulttuuritalo Laikussa 21. lokakuuta luennolla ”Kuoleman muuttuvat merkitykset”. Muilla sarjan luennoilla pohditaan mm. kuolevaisuuteen liittyvää ahdistusta, surua ja lasten keinoja käsitellä surua. Sarjan viimeisellä luontokerralla keskustellaan mielipiteitä jakavasta aiheesta, avustetusta kuolemasta.

Viisi kuudesta luennosta järjestetään Kulttuuritalo Laikussa. Hugo Simbergin taidetta käsittelevä luento kuullaan kuitenkin Tampereen tuomiokirkossa, Simbergin taiteen äärellä.

Kuva: Joel Grandell

Outi Hakola

– Hugo Simbergin taide valikoitui yhdeksi luennon aiheeksi, sillä halusimme tuoda paikallisuutta, tamperelaisuutta mukaan luentosarjaan, kertoo Hakola.

Outi Hakola uskoo, että luennot voivat auttaa kuulijoita näkemään kuolemaan liittyviä kysymyksiä uudesta näkökulmasta.

Tämä voi olla myös lohduttavaa. Ihmiset voivat kokea, että monenlaiset kuolemaan liittyvät tunteet ovat hyväksyttäviä.

– Monet saattavat esimerkiksi kokea syyllisyyttä omaisen kuoleman jälkeen. Näihin ajatuksiin voi auttaa, kun hahmottaa, että ei välttämättä olekaan yksin näiden ajatusten kanssa. Tieteellinen tieto antaa etäisyyttä kuoleman kysymyksiin ja toisaalta se antaa välineitä itselle asian käsittelyyn. ●

Teksti:

Kaarina Lehtisalo

Kuva: Studio Karling

Requiem pyhäinpäivän iltaan

POIKAKUORO PIRKANPOJAT ja Nuorisokuoro Sympaatti esittävät Tampereen tuomiokirkossa pyhäinpäivänä Wolfgang Amadeus Mozartin *Requiem*in.

Teoksen syntyhistoria on poikkeuksellinen, sillä Mozartin *Requiem* jäi keskeneräiseksi säveltäjän meneddyttyä vuonna 1791. Työn saattoi loppuun Franz Xaver Süssmayr.

Syntyhistorian ja tekstin vuoksi sielunmessu on pohjavireeltään vakava, mutta henkii lohdutusta ja toivoa.

– Klassikkoteoksen emotionaalinen lataus ja sävyskaala on suuri. Poikasopraanojen ja Sympaatin nuoret äänet tuovat *Requiem*iin autenttisen sointielämyksen, sanoo Pirkanpoikien taiteellinen johtaja **Jouni Rissanen**.

Pyhäinpäivän konsertissa kuullaan Tampereen akateemista sinfoniaorkesteria ja solisteina ovat Maija Rautasuo, sopraano, Ruut Mattila, alto, Martti Anttila, tenori sekä Nicholas Söderlund, basso. Kuorojen valmentajana on Risasan ohella työskennellyt Sympaatin Emmi Kleemola. ●

MOZART: REQUIEM 1.11. klo 19 Tampereen tuomiokirkko. Liput 28/25 € Ticketmaster Suomi -palvelusta tai ovelta tuntia ennen. Konsertin kesto on noin 1 tunti.

Kuva: Laura Reunanen / Citizen Jane Productions

Sarjassa nähdään Klaus Härön ohjaama *Elämää kuoleman jälkeen*, päärooleissa Peik Stenberg ja J. Martin Paul.

Dokumentteja ja fiktiota Niagarassa

KUOLEVAISEN ELOKUVASARJASSA Arthouse Cinema Niagarassa nähdään muun muassa Michael Roemerin dokumenttielokuva *Dying* (1976), jota ei ole aiemmin esitetty Suomessa. Elokuvaan *Dying* on pääsymaksu, eikä elokuvaa ole tekstitetty. Muut näytökset ovat maksuttomia ja elokuvat on tekstitetty suomeksi.

Eeva-Maija Haukinen näytteli Walpurin roolin ensimmäisen kerran vuonna 1995.

Kuva: Miska Reimaluoto/Eeva-Maija Haukinen kuva-arkisto

Eeva-Maija Haukinen tuo Walpurin Pispalaan

Kuolevaisessa avautuu harvinaisen tilaisuus nähdä näyttelijä **Eeva-Maija Haukinen** esiintymässä Pispalan kirkossa. Kamarinäytelmä *Niityltä tuulee – kuusi hetkeä ja virttä Walpurin elämästä*, perustuu teologi, runoilija Katri Taanilan tekstiin.

Näytelmä kertoo pohjalaisesta kansanlaisesta Walpurista, joka on lapsenpäästäjä ja ruumiinpesijä. Hänen elämässään, hänen käsissään, on syntymää ja kuolemaa.

– Näytelmässä on läsnä arjen pyhyys, sillä siinä koetaan elämän ääripäitä. Walpuri on henkilönä rauhallinen ja hyvähermoinen, hän antaa ihmisille lämpöä ja turvaa, konkreettista kristillisyyttä. Hän on yhtä aikaa Martta ja Maria, kuvailee Eeva-Maija Haukinen.

Haukinen, 81, on ehtinyt vielä kokea ajan, jolloin elämän alku ja päätyminen olivat lähempänä ihmisten arkielämää.

– Olen maalaistalon lapsi. Olen elänyt maailmassa, jossa kotona on synnytty ja kuoltu. Arkut olivat hautajaisissa auki, mutta se tuntui turvalliselta, sillä mukana oli veisuu ja toivo iankaikkisesta elämästä.

Veisuu on olennainen osa myös *Niityltä tuulee* -näytelmää. Näytelmässä on kuusi kohtausta, joiden välissä Sauli Tiilikai-

nen ja Jaakko Simojoki veisaavat Wanhan Wirsikirjan (1701) virsiä.

Haukinen näytteli Walpuria ensimmäisen kerran jo 30 vuotta sitten, ensiesitys nähtiin Joensuussa vuonna 1995. Tämän jälkeen näytelmä on nähty parisenkymmentä kertaa, viimeksi vuonna 2011.

Haukinen on innostunut päästessään jälleen palaamaan Walpurin rooliin. Hän haluaa välittää Walpurin rauhaa ja lämpöä myös näyttämöllä.

– Näytelmän ensiesityksen jälkeen olen ollut kuolinvuoteen äärellä seitsemän kertaa. Entistä enemmän tämä teksti tunnui tärkeältä.

– Jumala antaa meille mahdollisuuden elää. On syntymisen iloa ja kuolemasakin on iankaikkisen elämän antama ilo ja toivo. Siinä välissä on elämä, jossa pitäisi nähdä elämän lahja, rakkaus ja läheiset ihmiset.

”Lähtijän huoneessa Walpuri oli oppinut viisautta. Ei kuitenkaan elämän syvintä salaa, sen lähtijä vie mennessään.” ●

Teksti: **Kaarina Lehtisalo**

NIITYLTÄ TUULEE Pispalan kirkossa
pe 17.10. klo 20 ja la 18.10 klo 17.
Kesto n. 1 tunti. Liput 10 euroa.

Miten kuolemasta kirjoitetaan?

VIINIKAN KIRKOSSA pohditaan kolmena iltana, miten kuolemasta kirjoitetaan. Vieraina *Kirjoita kuolemasta* -iloissa on kolme kirjailijaa, Terhi Rannela (16.10.), Teemu Paarlahti (30.10.) ja Anneli Kanto (13.11.).

Yleisöllä on mahdollisuus osallistua vapaaehtoiseen kirjoitustehtävään. Mukaan kannattaa ottaa omat kirjoitusvälineet.

Viinikan kirkko 16.10., 30.10. ja 13.11. klo 18–20. Vapaa pääsy.

Anneli Kanto

Kuva: Juhapekka Aaltonen

Kirjoita kuolemasta –illat

- **Kirjoita kuolemasta -ilta** to 16.10. klo 18–20, Viinikan kirkko. Kirjailijan haastattelu, vapaaehtoinen kirjoitustehtävä ja sen käsittelyä. Ota mukaan omat kirjoitusvälineet. Vieraana kirjailija Terhi Rannela.
- **Kirjoita kuolemasta -ilta** to 30.10. klo 18–20, Viinikan kirkko. Vieraana sairaalapastori, runoilija Teemu Paarlahti.
- **Kirjoita kuolemasta -ilta** to 13.11. klo 18–20, Viinikan kirkko. Vieraana kirjailija Anneli Kanto.

Näytelmät

- **Niityltä tuulee -näytelmä** pe 17.10. klo 20–21 ja la 18.10. klo 17–18, Pispalan kirkko. Eeva-Maija Haukinen esittää Katri Taanilan näytelmän *Niityltä tulee* – kuusi hetkeä ja virttä Walpurin elämästä. Virsiä veisaavat Sauli Tiilikainen ja Jaakko Simojoki. Liput 10 €
- **Pispala – vähän lähempänä taivasta** la 22.11. klo 14, ke 26.11. klo 18–19 ja to 27.11. klo 18–19, Pispalan kirkko. Pienoisnäytelmä kertoo evakkopoika Albin Kurmosen tarinan. Käsikirjoitus Matti Huotari, ohjaus Markku Arokanto, rooleissa Markku Tuulenkari ja Emilia Kallonen. Musiikki Tarja Laitinen ja Vox Cor. Vapaa pääsy, ohjelma 8 €

Kuolevainen-elokuvasarja

- **Dying (1976)** ke 29.10. klo 20–22, Arthouse Cinema Niagara. Ohjaaja: Michael Roemer. Järjestäjä: Pirkanmaan Elokuvakeskus. Liput 10 €, näytös englanninkielinen, ei tekstityksiä.
- **Two Forests (2025)** to 6.11. klo 19.30–21, Arthouse Cinema Niagara. Ohjaaja: Jan Ijäs. Paikalla näytöksessä ohjaaja Jan Ijäs ja elokuvatutkija Outi Hakola. Englanninkielinen elokuva on tekstitetty suomeksi. Maksuton.
- **Elämää kuoleman jälkeen (2020)** to 20.11. klo 19.30–21, Arthouse Cinema Niagara. Ohjaaja: Klaus Härö. Elokuvan alustaa elokuvatutkija Outi Hakola. Ruotsinkielinen elokuva; suomenkielinen tekstitys. Maksuton.
- **Kysymys elämästä ja kuolemasta/ A Matter of Life and Death (1946)** ke 26.11. klo 19.30–21.30, Arthouse Cinema Niagara. Ohjaus: Michael Powell & Emeric Pressburger. Elokuvan alustaa toimittaja Niilo Rantala. Englanninkielinen, suomenkieliset tekstitykset. Maksuton.
- **Lyhytelokuvat** ke 12.11. klo 19.30–21.30, Arthouse Cinema Niagara. Otto Suurosen (Suomen elokuväsäätiö) kuratoima kokonaisuus kuolemaa ja surutyötä käsittelevistä kotimaisista lyhytelokuvista. Otto Suuronen alustaa näytöksen. Maksuton.

Konsertit

- **Surento – Sulatoin** ti 14.10. klo 18–19.30, Kulttuuritalo Laikku. Muusikot Liisa Matveinen, Emilia Kallonen ja Emmi Kuittinen ovat karjalaiseen ja inkeriläiseen perinteeseen erikoistuneita kansanlaulajia ja itkijöitä. Itkuvirren tehtävä on perinteisesti saada kuulijat hersymään eli itkemään ja myötäelämään. Tässä konsertissa on lupa liikuttua. Ohjelma 10 €
- **Suru on kunniavieras – lohdullista musiikkia pyhäinpäivän aattoiltaan** pe 31.10. klo 18–19.15, Aleksanterin kirkko. Tuomiokirkkoseurakunnan kanttorit esittävät lohdutuksen psalmeja, runoja, osia Requiemeista, soitinmusiikkia ja lauluja taivaasta. Musiikkia Ariel Ramirezista Henry Purcelliin, ortodoksihymneistä virsiin ja Jenni Vartiainenstä Giacomo Pucciniin sekä runoja mm. Lassi Nummin Requiemistä.
- **Surun ja toivon säveliä** la 1.11. klo 15–16, Lamminpään iso kappeli. Harjun kanttorikvartetti laulaa ja soittaa siunaustilaisuuksista tuttuja sävelmiä.
- **Petri Laaksonen: In memoriam – elät minussa aina** la 1.11. klo 17–18.30, Pispalan kirkko. Petri Laaksonen esittää surun ja kaipauksen sävelmiä. Sanat mm. Anna-Mari Keskinen, Tytti Issakainen ja Sinikka Svärd. Ohjelma 15 €
- **Mozartin Requiem** la 1.11. klo 19–20.30, Tuomiokirkko. Poikakuoro Pirkkanpoikien pyhäinpäiväkonsertti, jossa mukana Pirkkanpojat, Sympaatti, Tampereen akateeminen sinfoniaorkesteri; Jouni Rissanen, kapellimestari; Maija Rautasuo, sopraano; Ruut Mattila, altto; Martti Anttila, tenori; Nicholas Söderlund, basso; Emmi Kleemola, kuoron valmennus. Liput 28/25 € ovelta tuntia ennen. Ennakkomyynti Ticketmaster Suomi.
- **Severi Laakso: Surun ja kaipauksen lauluja** su 2.11. klo 18–19.30, Lielahden kirkko. Trubaduuri Severi Laakso esiintyy yhdessä saksofonisti Sami Sippolan kanssa. Ohjelmisto koostuu Severi Laakson omista ja hänen isänsä, rokkipappi Tarvo Laakson kappaleista.
- **Lounasmusiikkia – Henna Nieminen: Soitto on suruista tehty** ke 5.11. klo 12–12.30, Aleksanterin kirkko. Gospelmuusikko ja upeääninen alttolaulaja Henna Nieminen esittää lohduttavia säveliä, sielukkaita virsiä ja musiikkia kaipaukseen.
- **Terhi Niinimaa ja Riki Hakulinen: Requiem** la 8.11. klo 18–19.30, Pispalan kirkko. Terhi Niinimaan ja Riki Hakulisen sävellys on moderni Requiem. Sovitus uruille ja kuorolle Janne Salmenkangas. Konsertissa toisena teoksena kuullaan Bob Chilcottin Jazzmessu. Toteuttajina Requiemkuoro ja urkurina Esa Toivola. Konsertin johtaa Ivan Besedin.
- **Veljesyhtye Löytty: Kaipauksen lauluja maailmalta ja ikävöivästä sydäimestä** ke 12.11. klo 19–20.30, TTT-klubi. Jaakko, Sakari ja Mikko Löytyn konsertti ikävoi menneeseen ja tulevaan. Liput 15 €

- **Jazzmuseo-yhtye: Kuolema: katoavaisuus – ikuisuus** to 13.11. klo 19–20, Emil Aaltosen museo. Saksofonisti Masa Orpana, kitaristi Lauri Hannu, pianisti Arto Piispanen ja basisti Ville Rauhala. Liput konserttiin 10 €/13 €. Liput museolta ma 3.11. klo 10–18 ja tämän jälkeen museon aukioloaikana.
- **Sydänsiltoja** la 22.11. klo 18–19.30, Vanha kirkko. Lohduttava ilta kaikille, jotka ovat kokeneet menetyksen elämässään. Esiintyjinä Jippu, Justu, Loimu, Myyni, Liisa Tuhkanen ja Janne Kuu. Illan juontaa lääkäri Anumari Siltapuro. Vapaa pääsy, ohjelma 7 €. Konsertin järjestävät yhteistyössä Tampereen ev.lut. seurakuntien kanssa Sydänsiltoja, Pääniääni Oy ja kirkashetki.fi.
- **Siell' kaunis kannel soi – hautajaisvirsien ilta** su 23.11. klo 17–18.30, Viinikan kirkko. Tampereen Eteläisen, Harjun ja Messukylän seurakuntien kanttorit konsertoivat Martti Syrjäniemen johdolla.
- **J. S. Bach: Messu h-molli – Harjun Kamarikuoron 50-vuotisjuhlakonsertti** la 29.11. klo 18–19.30, Tuomiokirkko. Harjun Kamarikuoron 50-vuotisjuhlakonsertti. Harjun Kamarikuoro, johtaa Heikki Liimola, Suomalainen barokki-orkesteri; Silja Aalto, sopraano; Erica Back, mezzosopraano; Johan Krogius, tenori; Tommi Hakala, baritoni. Liput 40 €/35 €. Liput tiketti.fi ja tuntia ennen ovelta.

Suru ja muistaminen

- **Ruusu henkirikoksen uhreille** to 2.10. klo 18, Laukonsilta, Laukontorin ja Ratinan välinen silta. Alkusanon jälkeen ruusut heitetään virran vietäväksi. Ruusuja on jaossa sillalla. Klo 18.30, Vanha kirkko, hartaushetki ja musiikkiesityksiä
- **Lemmikkinsä menettäneiden sururyhmä** pe 10.10. klo 18–19.30, pe 24.10. klo 18–19.30, pe 14.11. klo 18–19.30, Seurakuntien talo. Ilmoittautumiset Tiia Karviselle: tiia.karvinen@evl.fi, 040 528 1963
- **Syöpään kuolleiden muistohetki** la 25.10. klo 16–17, Vanha kirkko. Hiljentymishetki musiikin ja runojen äärellä. Kanttorina Eveliina Ylikoski. Tilaisuuden päätteeksi sytytetään kynttilät kirkon pihalle, otathan mukaan ulkokynttilän

läheisesi muistamista varten. Yhteistyössä Pirkkanmaan Syöpäyhdistyksen kanssa.

- **Lohdun ilta lapsiperheille** ke 12.11. klo 17–18, Finlaysonin kirkko. Perheille suunnattu tilaisuus, jossa käydään läpi perheen surua ja lapsen käsitystä kuolemasta ja luopumisesta
- **Itsemurhan tehneiden muistotilaisuus** su 16.11. klo 19–20, Vanha kirkko

Muu ohjelma

- **Rakkaat laulut koti-ikävästä -yhteislaulutilaisuus** su 26.10. klo 16–17.30, Lamminpään iso kappeli. Soivaa iloa -yhteislaulutilaisuus. Laulattamassa kanttorit Sanna Ketola ja Tarja Laitinen
- **Patsasinstallaatio Kantaja – vanhan Marian muistoja** la 1.11. – ti 25.11. Messukylän kirkko. ”Kantaja – vanhan Marian muistoja” on Messukylän seurakunnan diakoniatyöntekijän Antti Kulmalan tekemä patsasinstallaatio Messukylän kirkossa. Installaatiossa on patsaita Mariasta ja Jeesuksesta.
- **Varjoissa ja valossa – Jouko Lehtolan valokuvia** la 1.11. -su 14.12. Emil Aaltosen museo. Valokuvaaja Jouko Lehtolan (1963–2010) näyttely. Näyttelyssä on esillä mm. O.D. Helsinki -sarja, johon Lehtola on kuvannut paikkoja, joissa nuori on kuollut huumeisiin. Museon pääsymaksu 3/2 € tai museokortti.
- **Avoimet ovet Vatialan krematoriossa** su 2.11. klo 12–18, Vatialan hautausmaa.

Avaamme Vatialan krematorion ovet kaikille kiinnostuneille. Pääset tutustumaan krematorion toimintaan ja kuulemaan tuhkaamisesta. Tampereen seurakuntien työntekijöitä on paikalla vastaamassa kysymyksiin ja opastamassa kävijöitä.

- **Suru – podcast-sarja** Messukylän seurakunnan kirkkoherra Juha Itkonen julkaisee podcast-sarjan surusta äänitallenteina Spotifysa marraskuussa 2025. Surua käsitellään henkilökohtaisena kokemuksena, yhteiskunnallisena ilmiönä ja osana merkityksellistä elämää. Ensimmäinen jakso julkaistaan 3.11.
- **”Vanitas ja memento mori” -luento** to 6.11. klo 17.30–18.30, Emil Aaltosen museo. Mirva Keltanen luennoi tunnetusta asetelmasta ”Vanitas ja memento mori”. Museon pääsymaksu 3/2 € tai museokortti.
- **PINNANALAINEN KUOLEMA -tanssi-esitys** su 9.11. klo 16–17, Finlaysonin alue, Liikekeskus Siperia. Improvisoitu tanssi: Ilona

Kenova, Marjukka Savolainen. Teoksessa projisoidut valokuvateokset: Ulla-Maija Alanen. Äänimaailma: Maija Ruuskanen. Esitys sijoittuu Luonnollinen-teemanäyttelyyn.

- **Kuolemantanssi** ti 11.11. klo 18–19, Tuomiokirkko. Tanssija Leevi Rauhalahden tanssiteos, musiikki Esa Toivola
- **KARAOKE-ENKELI GOES KIRKKO – kuolema-aiheinen kirkkokaraoke** la 15.11. klo 18, Aleksanterin kirkko. Kirkkokaraokeissa lauletaan kuolemaa ja elämän rajallisuutta käsitteleviä lauluja. Illan isäntinä toimivat Helsingin oma karaoke-enkeli Aleks Kolmonen sekä turkulainen, eläköitynyt bingoisäntä Niko Laaksonen yhdessä kirkon henkilökunnan kanssa. Voit esittää haluamasi kappaleen urkusäestyksellä tai tulla mukaan kuuntelemaan ja osallistumaan yhteislauluihin kirkonpenkiltä käsin.

